

'Ymmärtämisen' vaikeudesta

Paavo Castrén

Att förstå inom humaniora. Under redaktion av René Gothóni, Finska Vetenskaps-Societeten, Helsingfors. Jyväskylä, Gummerus 2002.

Kahdeksantoista Suomen Tiedeseuran jäsentä on julkaissut ruotsinkielisen esseekokoelman, jonka päätoimittajana on toiminut uskontotieteen professori René Gothóni. Aiheeksi on valittu Wilhelm Diltheyn vuonna 1883 esittämä ajatus siitä, että luonnontieteilijöiden tavalla etsiä syitä ja selittää ilmiöitä ja humanistien tavalla ymmärtää ilmiöitä elämyksen kautta, on eronsa.

Päätoimittaja esittää esipuheessaan toivomuksen siitä, että kokoelma herättäisi vakavaa keskustelua tästä aiheesta. En pidä tätä todennäköisenä, koska aihe on liian abstraktinen herättääkseen laajempaa kiinnostusta ja koska kokoelmasta on vaikea löytää kantavaa johtoaajattusta. Olemme viime viikkoina saaneet havaita, millainen tieteellinen keskustelu kiinnostaa eniten suurta yleisöä: Kalevi Wiikin ja hänen vastustajiensa väittelyllä on sen verran konkreettinen tausta, että yleisön kiinnostus on varma.

*

Toimitus on halunnut yhdenmukaistaa kokoelman sanomaa käännettämällä myös suomenkielisten tutkijoiden artikkelit ruotsiksi, toiset

onnistuneemmin kuin toiset. Artikkelit ovat kovin epätasaisia, ja herää kysymys, ovatko kaikki kirjoittajat itsekään perusteellisesti pohtineet sitä, mitä heiltä odotettiin. Joukossa on kiistämättä kiintoisia kannanottoja, mutta mukaan on livahnut myös pöytälaatikkoon jääneitä vanhoja kirjoitelmia tai modernin tutkimuskirjallisuuden analyyseja, jotka on sovellettu uuteen käyttöön liittämällä otsikkoon tai alkulauseeseen jotakin ymmärtämiseen viittaavaa.

Luultavasti olisi kannattanut pohtia myös sitä, että Diltheyn jälkeen raja matemaattisluonnontieteellisen ja humanistisen tutkimuksen välillä on monella tavoin madaltunut. Vielä 1880-luvulla ja pitkälti yli vuosisadan vaihteen monen humanistisen tieteenalan tutkimus perustui pitkälti esteettiseen analyysiin tai muunlaisen sisäiseen eläytymiseen, kun taas niistä monet nykyään ovat yhä enemmän lähentyneet ns. eksakteja tieteitä menettämättä silti pyrkimystään selvittää ihmiselämän syntyjä syviä.

Esimerkkinä tällaisesta muutoksesta voisimme mainita klassillisen arkeologian kehittymisen suurten löytöjen metsästämisestä ja antiikin taideteen esteettisestä analysoinnista stratigrafisten ja radiologisten ajoitusten, rakennustekniikoiden tutkimisen, tuotantokeskusten identifioimisen, dna-tutkimusten ja kaikkien kirjallisten ja esi-neellisten lähteiden yhdistämisen verrattain ar-

kiseksi tieteksi. Tämä auttaa kuitenkin nykyajan tutkijoita saamaan selville sellaisia henkisenkin elämän alueelle kuuluvia ilmiöitä, jollaisista ennen ei voitu uneksiakaan.

*

Ehkä kaikkein lähimmäksi kokoelman keskeistä teemaa on osunut Juha Sihvola artikkelillaan eläytymisen mahdollisuudesta tai suorastaan välttämättömyydestä historiantutkimuksessa ("Inlevelse, anakronism och historia"), jossa lähteiden luonne ja säilymisaste pakottaa tutkijan täyttämään aukkoja. Tässä on suuri anakronismin vaara, ellei tutkija pysty eläytymään kuvaamaansa aikaan. Antiikintutkijana tunnen tämän ongelman erityisen selvänä, koska olen kyllästymiseen saakka joutunut selittämään muille tutkijoille esim. naisen ja orjien aseman luonnetta antiikin yhteiskunnissa.

Erik Andersson on kirjoittanut kiinnostavan artikkelin Rökin kirkon luota löydetystä tunnetusta riimukivestä (Röksten), joka on ajoitettavissa varhaiselle viikinkiajalle, 800-luvulle. Metrin levyisessä ja melkein neljä metriä korkeassa kivessä on tekstiä joka sivulla. Arvoituksellinen teksti on jo yli sadan vuoden ajan herättänyt suurta kiinnostusta filologien ja historioitsijoiden keskuudessa. Ilman sanavälejä ja välimerkkejä kirjoitettu teksti on erittäin vaikeaselkoinen ja moniselitteinen ja maagisen sisältönsä vuoksi tuskin kaikilta osin ymmärrettäväksi tarkoitettukaan. Erityisen ongelmalliseksi tulkinnan tekee se, että teksti on ehkä osaksi kirjoitettu "salakirjoituksella", jossa riimukirjaimen sijasta on käytetty viereistä merkkiä. Sen vuoksi Anderssonin sinänsä mielenkiintoinen tulkinta voi tuskin olla muuta kuin yksi epävarma tulkinta monien muiden joukossa.

Holger Thesleffin Platon-tutkimuksia on

aina antoisaa lukea. Tällä kertaa hän on esittänyt filologin pohdiskeluja siitä, miten Platonia oikeastaan pitäisi ymmärtää ja tulkita ("Att tolka Platon. En filologs reflexioner"). Filologisen tulkintamallin esitti jo Friedrich Schleiermacher, mutta yleensä Platonia ovat tulkinneet filosofit, teologit ja ns. käyttäytymistieteiden edustajat. Näille Thesleff suosittelee tutustumista useisiin käännöksiin, jotta Platonin todellinen sanoma avautuisi. Thesleffin suhde suosikkikirjailijaansa on käymässä vuosi vuodelta läheisemmäksi ja mielenkiintoisemmaksi. Ehkäpä myös nuoruudessa koetut traumaattiset sotakokemukset ja skeptinen suhtautuminen konventioihin yhdistävät Thesleffiä Platoniin. Tekijä korostaa Platonin leikkimielisyyttä, ajatusleikkejä, ja torjuu vakuuttavasti aikaisemman tutkimuksen esittämiä kaavamaisia käsityksiä. Tuntuu kuin Thesleffillä todella olisi Platoniastaan vielä paljonkin painavaa sanottavaa.

Kiinnostavia ovat myös Max Engmanin esitys Pietarin suomalaisista ("Om att förstå petersburgsfinländarna") ja Bo Lönnqvistin kuvaus ("Att möta den 'andra". Aspekter på etnologins janusansikte") suomenruotsalaisen kokemuksista perisuomalaisessa ympäristössä verrattuna vastaavaan tilanteeseen toisaalla Euroopassa, vaikka ne asettuvatkin aivan aihepiiriin rajamaille.

Ajatus korkean tason humanistitutkijoiden kokoamisesta saman teeman ympärille on sinänsä kannatettava. Ehkä olisi kuitenkin ollut syytä valita konkreettisempi ja jotenkin yhtenäisempi aihe, jotta jo kirjoittajien kesken olisi syntynyt keskustelua. Nyt kaikki ovat taistelleet omalla rintamallaan, eikä toimittajakaan ole oikein saanut vedetyksi lankoja yhteen.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston klassillisen filologian professori.